

POSTANOWIENIE

Dnia 26 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J. T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 stycznia 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 2 lipca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 29 marca 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. odmówił ubezpieczonemu J. T. prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych wobec nieudokumentowania wymaganych 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Organ rentowy do takiej pracy nie uwzględnił okresu pracy od 16 lutego 1980 r. do 26 września 1983 r. z tytułu zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych w K. na stanowisku traktorzysty.

Po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego od powyższej decyzji, Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R., wyrokiem z dnia 25 lutego 2019 r., zmienił ją i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od 1 lutego 2018 r. oraz rozstrzygnął o kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny w (...), po rozpoznaniu apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 2 lipca 2019 r., zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie.

Sąd drugiej instancji nie podzielił ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji, że ubezpieczony, zatrudniony w charakterze traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych, w okresach zimowych, co najmniej od grudnia do lutego - w latach 1980-1981, 1981-1982 i 1982-1983 - wykonywał faktycznie pracę w transporcie, w pełnym wymiarze czasu pracy, uprawniającą do jej zakwalifikowania pod poz. 3. w dziale VIII wykazu A – załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.). W ich miejsce ustalił, że w latach 1981-1983, prace transportowe wykonywane były jedynie w styczniu i lutym i zajmowały w tym okresie 30% czasu pracy, pozostały czas pracy to wywożenie gnojownicy i szamba oraz naprawy sprzętu. W konsekwencji uznał, że praca ubezpieczonego, obsługującego ciągnik rolniczy i wykonującego także prace w transporcie, lecz nie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, nie może być uznana za tożsamą z pracą kierowcy ciągnika, o jakim mowa w poz. 3 działu VIII wykazu A.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku ubezpieczony zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało (lub co najmniej mogło mieć) istotny wpływ na wynik sprawy, a to:

a) art. 235 § 1 zdanie k.p.c. w związku z art. 236 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c., przez ich niezastosowanie i oparcie ustaleń faktycznych na ustaleniach dokonanych w innym postępowaniu na podstawie błędnie dopuszczonego dowodu przez Sąd pierwszej instancji, tj. przez oparcie ustaleń faktycznych na podstawie dopuszczonego dowodu przez Sąd pierwszej instancji z akt innej sprawy, bez wskazania które z dokumentów Sąd dopuszcza jako dowód w niniejszej sprawie, czego też nie wskazał Sąd pierwszej ani drugiej instancji;

b) art. 236 k.p.c., przez brak wydania postanowienia dowodowego ze wskazaniem, jakie dokumenty z akt innego postępowania Sąd dopuszcza jako dowody;

c) art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 k.p.c., przez dokonanie ustaleń faktycznych na podstawie dowodu nieprawidłowo przeprowadzonego;

d) art. 328 § 2 w związku z art. 391 k.p.c., przez niezastosowanie i wadliwe sporządzenie uzasadnienia - brak precyzyjnego wskazania, jakie fakty sąd uznał za ustalone (w szczególności kiedy ubezpieczony miał posypywać drogi solą);

1) z ostrożności procesowej - naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię, tj. art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53; dalej ustawa emerytalna), przez błędną wykładnię prowadzącą do bezpodstawnego przyjęcia, że ubezpieczony nie spełnił wszystkich warunków niezbędnych, by uzyskać prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie wskazanych powyżej przepisów;

2) z ostrożności procesowej - naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię, która doprowadziła do (błédnego) niezastosowania § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., przez niezasadne uznanie, że ubezpieczony nie wykonywał pracy w transporcie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy;

3) z ostrożności procesowej - naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię, która doprowadziła do (błédnego) niezastosowania przepisu działu VIII pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm.) w związku z § 19 ust. 2 oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. oraz w związku z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez błędne uznanie, że ubezpieczony nie spełnia przesłanek, o których mowa w niniejszym przepisie do przyznania emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach;

4) z ostrożności procesowej - naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię, która doprowadziła do (błédnego) niezastosowania § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez błędne uznanie, że ubezpieczony nie spełnia przesłanek, o których mowa w niniejszym przepisie do przyznania emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został uzasadniony jej oczywistą zasadnością. Ubezpieczony wskazał, że Sąd drugiej instancji w sposób oczywisty błędnie odmówił przyznania prawa do wcześniejszej emerytury, mimo że

ubezpieczony bezsprzecznie pracował stale, w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach przez okres co najmniej kilku miesięcy zimą w każdym z trzech okresów (przełomy lat: 1980/81, 1981/82, 1982/83), ponieważ zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego: (-) w przypadku, gdy praca w szczególnych warunkach jest wykonywana stale (wówczas codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku tylko w niektórych miesiącach roku, do okresów pracy w szczególnych warunkach uzasadniających prawo do emerytury w niższym wieku na zasadach określonych w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r., wlicza się tylko te miesiące; (-) ocena stałości zatrudnienia powinna być racjonalna; (-) ocena wymogu stałości wykonywania pracy w szczególnych warunkach przez pracownika musi uwzględniać specyfikę przedmiotu działania przedsiębiorstwa pracodawcy, w tym rodzaj świadczonych przez niego usług, nie może w związku z tym pomijać, w przypadku prac kierowców ciągników i kombajnów, wykonywanych u pracodawcy świadczącego usługi rolnicze, ale też usługi innego rodzaju, takich okoliczności jak: sezonowość prac, ich spiętrzenie w określonych miesiącach roku, inny rodzaj usług świadczonych poza sezonem prac rolniczych i ich zakres.

Skarżący podkreślił także, że jedynie w przypadku stwierdzenia, że prace w warunkach szczególnych były świadczone krótkotrwale czy wręcz miały charakter marginalny, mimo obiektywnej możliwości jego rozszerzenia u pracodawcy ubezpieczonego wobec pozostałych czynności, niewymienionych w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (np. biurowo-administracyjnych), uprawnione byłoby przyjęcie, że nie były wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. „Skoro jednak takie ustalenia nie były poczynione, wnioski przedstawione przez Sąd Apelacyjny uznać należy za co najmniej przedwczesne.” Czynności wykonywane przez skarżącego były podyktowane obowiązującą organizacją pracy. W ocenie skarżącego, w sposób oczywisty został naruszony § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. przez przyjęcie, że praca w szczególnych warunkach w pełnym wymiarze i stale oznacza pracę w 100% poświęconą na wykonywanie czynności wskazanych w wykazie A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie przypomnieć należy, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem powszechnym zwykłej, trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna (podobnie jak uprzednio kasacja) nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a to z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej, jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., tj. wówczas, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne bądź istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, czy też zachodzi nieważność postępowania lub gdy skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W konsekwencji tego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym m.in. na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Ustawodawca nieprzypadkowo, konstruując wymagania skargi kasacyjnej, wyodrębnił w oddzielnych przepisach art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) i obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 2). Chodzi zatem o dwa odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego, na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do

rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., II UK 246/07, LEX nr 449007; z dnia 10 marca 2008 r., III UK 4/08, LEX nr 459291; z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 404134 i z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, LEX nr 406392).

Skarżący powołuje się na oczywistą zasadność skargi, która miałaby wynikać z rażącego naruszenia § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z nieuwzględnieniem poglądów Sądu Najwyższego, że warunkiem zaliczenia okresu pracy do pracy w warunkach szczególnych nie zawsze jest wymaganie, aby wypełniała ona 100% czasu pracy oraz że praca w warunkach szczególnych może być wykonywana sezonowo.

Odnosząc się do przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., należy zauważyć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika ona zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPIUS 2002 nr 20 poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, że wykładnia § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prowadzi do wniosku, że w przypadku, gdy praca w szczególnych warunkach jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku tylko w niektórych miesiącach roku, do okresów pracy w szczególnych warunkach uzasadniających prawo do emerytury w niższym wieku na zasadach określonych w rozporządzeniu z 1983 r., wlicza się tylko te miesiące (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325). Jednakże w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się także uwagę na to, że zaliczenie okresu pracy do zatrudnienia w szczególnych warunków jest

możliwe, gdy taka praca była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Statusu takiego nie posiada okres zatrudnienia, w którym pracownik wykonuje poza czynnościami zaliczonymi do prac w szczególnych warunkach również inne prace niewymienione w załączniku do rozporządzenia, bowiem nie jest dopuszczalne uwzględnianie do okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wymaganych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 281 oraz z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638). Tylko zatem okresy wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy kreują i wypełniają weryfikowalne kryterium uznania pracy o cechach znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznego stopnia uciążliwości lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Taki sam warunek odnosi się do wymagania stałego wykonywania takich prac, co oznacza, że krótsze dobowo (nie w pełnym wymiarze obowiązującego czasu pracy na danym stanowisku) lub periodyczne, a nie stałe świadczenie pracy wyklucza dopuszczalność uznania pracy za świadczoną w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wskutek niespełnienia warunku stałej znacznej szkodliwości dla zdrowia lub stałego znacznego stopnia uciążliwości wykonywanego zatrudnienia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 16 kwietnia 2013 r., II UK 236/12, LEX nr 1318205; z dnia 8 czerwca 2011 r., I UK 393/10, LEX nr 950426; z dnia 14 listopada 2017 r., II UK 527/16, LEX nr 2428781; z dnia 26 lipca 2016 r., II UK 304/15, LEX nr 2124043; z dnia 28 października 2015 r., I UK 483/14, LEX nr 1929076; z dnia 24 kwietnia 2009 r., II UK 334/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 294; z dnia 20 stycznia 2011 r., II UK 169/10, LEX nr 786387; z dnia 23 stycznia 2012 r., II UK 96/11, LEX nr 1215433; z dnia 22 sierpnia 2012 r.,

I UK 130/12, LEX nr 1265553 uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2018 r., III UZP 8/17, OSNP 2018nr 7, poz. 94). Od tej zasady istnieją odstępstwa. Pierwsze z nich dotyczy sytuacji, kiedy inne równocześnie wykonywane prace stanowią integralną część większej całości dającej się zakwalifikować pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia z 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022 oraz z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08, LEX nr 550990 i tam powołane wcześniejsze orzecznictwo). Drugie odstępstwo dotyczy przypadków, kiedy czynności wykonywane w warunkach nienarażających na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia mają charakter incydentalny, krótkotrwały, uboczny (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 stycznia 2008, I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 oraz z dnia 22 kwietnia 2009 r., II UK 333/08, LEX nr 1001310). Odstępstwa te nie mają jednak zastosowania do skarżącego. Wbrew jego twierdzeniom, Sąd drugiej instancji poczynił ustalenia dotyczące rodzaju czynności wykonywanych w okresach zimowych i wskazują one, że prace nienależące do katalogu prac w szczególnych warunkach (wywożenie gnojownicy i szamba oraz naprawy sprzętu) nie dają podstaw do uznania, że były one immanentnie związane z czynnościami transportowymi ani też że miały charakter uboczny, skoro zajmowały 70% czasu pracy.

Z tych powodów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.